

የሰ/መ/ቁ. 153231

መስከረም 25 ቀን 2011 ዓ.ም

ዳኞች፡- አልማው ወሌ

ሙስጠፋ አህመድ

አብርሃ መሰለ

ፈይሳ ወርቁ

ጳውሎስ ኦርሺሶ

አመልካቾች፡- 1. ወ/ሮ እልፌ ደበላ - ቀረቡ

2. ወ/ሮ ደስታ ደበላ - ቀረቡ

3. ወ/ሮ ሽብሬ ደበላ - ቀረቡ

4. ወ/ሮ ትርጉሃ ደበላ - ቀረቡ

5. ወ/ሮ መገርቱ ደበላ - የቀረበ የለም

ተጠሪ፡- አቶ ንጉሴ ደበላ - የቀረበ የለም

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የቀረበው አመልካቾች የአሮሚያ ብ/ክ/መ/ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት የሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት ያለበት ስለሆነ በሰበር ታይቶ እንዲታረምልን በማለት ያቀረቡትን የሰበር አቤቱታ አጣርቶ ለመወሰን ነው። ጉዳዩ በመጀመሪያ የታየው

በኦሮሚያ ብሔራዊ ክልል መንግስት ሰሜን ሸዋ ዞን ወጫሌ ወረዳ ፍርድ ቤት ነው። በስር ፍርድ ቤት የአሁን አመልካቾች ከሳሾች ሲሆኑ ተጠሪ ደግሞ ተከላሽ ነበሩ። የአመልካቾች ክስ ይዘትም ሚች አቶ ደበላ ሄዬ በቀን 13/12/2003 ዓ.ም በሞት ከዚህ አለም የተለዩ መሆናቸው በመግለጽ ተጠሪ ከዚህ በፊት የተወሰነልን መልሶ በመያዝ የባለይዘታነት ማስረጃ ወስዶበት ድርሻችንን ስለከለከለን እንዲሁም የአባታችን ይዘታ ረስተን ውሳኔ ሳይሰጥበት ሳናውቅ የአባታችን የመሬት ይዘታ በእጁ ይዞ ስለሚገኝ ድርሻቸውን ተከፍሎ እንዲሰጠን ሲሉ ዳኝነት ጠይቀዋል። በመጀመሪያ ጉዳዩን የተመለከተው ፍርድ ቤትም የግራ ቀኝ ክርክር ከሰማና ማስረጃ ከመዘነ በኋላ የሰጠው ውሳኔ እና በይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት ውሳኔ በመቃወም የአሁን ተጠሪ ለክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት አቤቱታ አቅርቦዋል። ፍርድ ቤቱም የግራ ቀኝ ክርክር ከሰማ በኋላ በኋላ በቀን 28/02/2009 ዓ.ም በዋለው ችሎት የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ በመሻር በሽማግሌዎች አማካኝነት ከዚህ በፊት ተከፋፍሎላቸው የነበረውን ተጠሪ መልሶ ይዞባቸዋል? ወይስ አልያዘም? ተደብቆ ያለው ይዘታ አለ? ወይስ የለም? ይዘታው አመልካቾች ሳያውቁ ከውርስ ክፍፍል የቀረ ነው ? ወይስ እያውቁ ነው የተውት? ይዘታው የሚገኝበት መደበኛ የሚችልበት ቦታ ነው? የሚሉ ነጥቦች በግራ ቀኝ ማስረጃ ከተጣሩ በኋላ ውሳኔ እንዲሰጥበት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.343/1/ መሰረት ለወረዳ ፍርድ ቤት መልሶታል።

ፍርድ ቤቱም የተዘጋው መዝገብ አንቀሳቅሶ በተመለሱት ነጥቦች ላይ የግራ ቀኝ ክርክር ከሰማና ማስረጃ ከመዘነ በኋላ ተጠሪ ያለ አመልካቾች ፈቃድ እነሱ ሳያውቁ በይዘታቸው ላይ በሀይል ቤት የሰራ ስለሆነ በተጠሪ ወጪ በክሱ ተራ ቁጥር 1ኛ ላይ የሚገኝበት ቦታ እና አዋሳኝ በተገለጸው ይዘታ ላይ የተሰራውን ቤት በማፍረስ ለከሳሾች/አመልካቾች/ ይዘታውን እንዲለቅ፤ በክሱ ከ2ኛ እስከ 6ኛ እና 8ኛ ተራ ቁጥር የተጠቀሱት ይዘታዎች የወላጅ አባታቸው መሆናቸውና፤ ከሳሾች የይዘታዎቹ አዋሳኝ የማያውቁ መሆናቸውና እናታቸው ጋር በመሁክ ጡሪ ከተማ ያደጉ ስለሆነ ማወቅ አለመቻላቸውን እና የተደበቀ መሆኑን ስለተረጋገጠ የፍ/ብ/ሀ/ቁ.1103 በመጠቀስ ወራሾች እኩል እንዲካፈሉ ሲል ወስኗል።

የአሁን ተጠሪ በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት አቤቱታቸው ለሰሜን ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበዋል። ፍርድ ቤቱም የግራ ቀኙ ክርክር ከሰማ በኋላ የስር ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ ስህተት ያለበት ሁኖ አልተገኘም በማለት በውሳኔ አጽንቶታል። በመቀጠል ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አቤቱታቸው አቅርበዋል። ፍርድ ቤቱም ግራ ቀኙን አስቀርቦ ካከራከረ በኋላ የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ በማሻሻል በክሱ ተራ ቁጥር 1ኛ እና 7ኛ የተጠቀሱት ይዘታዎች በተመለከተ የተሰጠ ውሳኔ በማጽናት በክሱ ተራ ቁጥር 2-6 እና 8ኛ የተመለከቱት ይዘታዎች ላይ የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ በመሻር ተጠሪ ለአመልካቾች ሊያካፍል አይገባም ሲል ወስኗል።

አመልካቾች ያቀረቡት አቤቱታ ተመርምሮ የስር ፍርድ ቤት የጉዳዩ አከራካሪ የሆነው የውርስ ይዘታ ተረስተው የታለፉና በድጋሚ መጠየቁ አግባብነት ያለው ነው ብለው የወሰነውን የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት መሬት የማይረሳ ነው ልጠይቁ አይገባም ያለበት አግባብነት ተጠሪው ባሉበት ለማጣራት ይቻል ዘንድ ጉዳዩ ለሰበር ክርክር እንዲቀርብ በመደረጉ ግራ ቀኙ የጽሁፍ ክርክር ተለዋውጠዋል። የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም አቤቱታ የቀረበበት ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት መሆን አለመሆኑን ለክርክሩ ከተያዘው ጭብጥ አንፃር መርምረናል።

ከክርክሩ ሂደት መገንዘብ የተቻለው አመልካቾችና ተጠሪ የሚች ወላጅ አባታቸው አቶ ደበላ የመጀመሪያ ደረጃ ወራሾች መሆናቸው፤ አመልካቾች በተጠሪ እጅ የሚገኙትን የውርስ ንብረትና ይዘታዎች ክፍፍል እንዲደረግ ዳኝነት በመጠየቃቸው ምክንያት ግራ ቀኙ በስምምነት ክፍፍል ማድረጋቸው በመግለጽ ነገር ግን ከውሳኔ በኋላ ለአመልካቾች በደረሳቸው ይዘታ ላይ ተጠሪ በሀይል ቤት በመስራቱ እንዲሁም የተረሱ ይዘታዎች ድርሻቸው እንዲያካፍላቸው ዳኝነት በመጠየቃቸው ምክንያት የግራ ቀኙ ክርክር ከተደረገ በኋላ ተጠሪ በአመልካቾች ድርሻ ላይ ቤት መስራቱን በማረጋገጥ የሰራውን ቤት በራሱ ወጪ አፍርሶ ይዘታው ለአመልካቾች እንዲለቅ መስጠቱን ተገንዝበናል በዚህ ረገድ የቀረበ አቤቱታ የለም። አከራካሪ የሆነው አመልካቾች በክሳቸው ከ1ኛ እስከ 6ኛ እንዲሁም 8ኛ ተራ ቁጥር የተጠቀሱትን ይዘታዎችን በሚመለከት ነው። አመልካቾች ከውሳኔ በኋላ ክስ

ለማቅረብ በምክንያትነት የጠቀሱት የውርስ ይዘታዎች የሆኑትን መኖራቸው ባለማወቅቸው መሆኑን የተረሱ የውርስ ሀብት መጠየቅ እንደሚቻል የፍ/ብ/ህ/ቁ.1103፤1104 ስለሚፈቅድ በዚህ አግባብ የቀረበ ክስ መሆኑን በመግለጽ የተከራከሩ ሲሆን ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤትም በተጠሪ እጅ የሚገኙትን ክፍፍል ሳይደረግባቸው የቀሩትን እኩል እንዲከፋፈሉ የሰጠው ውሳኔ በመቃወም ጉዳዩ እስከ ክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ደርሶ ተጠሪ ጉዳዩ ውሳኔ ካገኘ በኋላ በድጋሚ የቀረበ ነው በማለት ያቀረቡት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ውድቅ በማድረግ የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ በመሻር በፍሬ ነገር ዳግም ተጣርቶ ውሳኔ እንዲሰጥበት ጉዳዩን በፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ.343/1/ መሰረት ለስር ፍርድ መልሶታል። የተመለሰለት ፍርድ ቤትም የተዘጋው መዝገብ አንቀሳቅሶ የግራ ቀኙ ክርክርና ማስረጃ ከመዘነ በኋላ ለክርክር ምክንያት የሆኑት ይዘታዎች ግራ ቀኙ እኩል እንዲከፈሉ ሲል የሰጠው ውሳኔ በይግባኝ ሰሚ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የፀና ቢሆንም የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ጉዳዩን ከፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ. 216/3/ አንጻር ተመልክቶ የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ በመሻር በክሱ ከ1ኛ እስከ 6ኛ እና 8ኛ ተራ ቁጥር የተጠቀሱት ይዘታዎች ተጠሪ ለአመልካቾች ሊያካፍል አይገባም ሲል ወስኗል። የአመልካች አቤቱታ መሰረት ያደረገው በስር ፍርድ ቤተጠሪ ያልተነሳ ጉዳይ በማንሳት የተሰጠ ውሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት ያለበት ስለሆነ ሊታረም ይገባል የሚል ሲሆን በተጠሪ በኩል ደግሞ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ጉዳዩን በአግባቡ አጣርቶ የሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የሌለበት በመሆኑ ሊፀና ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

በመሰረቱ አንድ ተከራካሪ ወገን ከአንድ የክስ ምክንያት የመነጨ የመብት ጥያቄ ካለው እና በአንድ ክስ የሚጠቃለል የክስ ምክንያት ሆን ብሎ በመቀነስ ያስቀረ ከሆነ በድጋሚ በተመሳሳይ ጉዳይ አዲስ ክስ ማቅረብ እንደማይችል ከፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ/ 216 /3/ ድንጋጌ መሰረታዊ ይዘት የምንገነዘበው ነው። የአንድ ክስ ምክንያት መከፋፈል ባለጉዳዮች ጊዜ፤ ወጪና ጉልበት አላስፈላጊ ጫና እና የማጉላላት ውጤት እንዳለው መረዳት ይቻላል። የፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ/9ይነተኛ ዓላማ /main purpose / ጉዳዮችን በህግ አግባብ በመምራት በተቻለ አጭር ጊዜ ውጤታማ፣ ኢኮኖሚያዊ እና ፍትሃዊ ውሳኔ መስጠት ስለመሆኑ ከአጠቃላይ የህጉ ድንጋጌዎች የምንረዳው ነው። ከአንድ ጉዳይ የመነጨ የመብት ጥያቄ የሚያቀርቡ ተከራካሪ ወገኖች ክሱን ለመመስረት መነሻ የሆነባቸው ጉዳይ አጠቃልለው

የማቅረብ ግዴታ አለባቸው። ተከራካሪ ወገኖች ከአንድ የክስ ምክንያት የሚመነጭ ክርክር ከፋፍለው ከቀረቡ /splitting of claim/ በድጋሚ በተመሳሳይ ጉዳይ ሌላ ክስ የማቅረብ መብት የሚሰጣቸው አይደለም።

ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ጉዳዩን የፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.216 መሰረት በማድረግ የሰጠው ውሳኔ በአግባቡ ነው ወይስ አይደለም የሚለውን ጭብጥ መመርመሩ ተገቢ ሁኖ አግኝተነዋል። የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔ በሁለት ምክንያት ተገቢ ሁኖ አልተገኘም። አንደኛው ይህ ጉዳይ ለክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት የቀረበው ሁለት ጊዜ መሆኑን ከክርክሩ ሂደትና ከውሳኔ ግልባጭ ተገንዝበናል። በስር ፍርድ ቤት አመልካቾች ያቀረቡት ክስ ላይ በተጠሪ የፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ. 216 መሰረት በማድረግ ያቀረቡት ክርክር ካለመኖሩም በላይ ጉዳዩ ክልል ሰበር ሰሚ ችሎት ደርሶ ጉዳዩ እንደገና ወደ ፍሬ ነገር ገብቶ እንዲጣራ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.343/1/ መሰረት ሲመልስ የፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.216 ጥያቄ አልነበረም። አንድ ተከላሽ ለቀረበለት ክስ በዝርዝርና በግልፅ መቃወምና መካድ እንደለበት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.83 ተመልክቷል። በይግባኝ ደረጃም ፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.329/1/ በመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ያልተነሳውን ክርክርና ያልቀረበውን አዲስ ነገር ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት መቀበል እንደማይቻል ተደንግጓል። እንዲሁም ፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.182/2/ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ተከራካሪዎቹ በዝርዝር ባላቀረቡት ወይም በግልፅ ባለመለኮት ጉዳይ ላይ ፍርድ መስጠት እንደማይቻል ይደነግጋል። ስለሆነም በዚህ ረገድ የክልሉ ሰበር ውሳኔ ተገቢ ሆኖ አልተገኘም፤ በሌላ በኩልም የውርስ ንብረት ክፍያው ከተደረገ በኋላ በክፍያ ውስጥ ያልገቡ በውርሱ ንብረት ውስጥ ገብተው የሚቆጠሩ አዲስ ሀብቶች የተገኙ እንደሆነ አዲስ የክፍያ ስርዓት መፈጠም እንደሚቻል ከፍ/ብ/ሀ/ቁ.1103 እና 1104 ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል። ሲጠቃለል አቤቱታ የቀረበበት ውሳኔ በከፊል መሰረታዊ የህግ ስህተት ያለበት ስለሆነ ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

ው ሳ ኔ

1. በወጫሌ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ. 24658 ሚያዚያ 17 ቀን 2009 ዓ.ም እና በሰሜን ሸዋ ክፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ. 55692 ግንቦት 24 ቀን 2009 ዓ.ም ፍርድ ቤት ተሰጥቶ በአሮሚያ ብ/ክ/መ/ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁ. 268679 ህዳር 4 ቀን 2010 ዓ.ም በውሳኔ የተሻሻለው ውሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.348 (1) መሰረት ተሻሻሏል።

2. በክሱ በ1ኛ ተራ ቁጥር የተጠቀሰውን የይዞታ መሬት ተጠሪ ለአመልካቾች እንዲለቅ የተሰጠ ውሳኔ ክፍል ፀንቷል።
3. በክሱ ከ2ኛ እስከ 6ኛ እንዲሁም 8ኛ ተራ ቁጥር የተጠቀሱት ይዞታዎች የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት የሰጠው ውሳኔ በመሻር የወረዳ ፍርድ ቤትና ከፍተኛ ፍርድ ቤት በክሱ ከ2ኛ እስከ 6ኛ እንዲሁም 8ኛ ተራ ቁጥር የተጠቀሱት ይዞታዎች አመልካችና ተጠሪ እኩል እንዲካፈሉ በማለት የሰጡት ውሳኔ በፍ/ብ/ስ/ህ/ቁ.348 (1) መሰረት ፀንቷል።
4. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪና ኪሳራ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ ብለናል።

የማይካበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።